

Wrocław, dnia 31 maja 2020 r.

**Recenzja pracy doktorskiej mgr. Grzegorza Fuchsa
pt. „Intuicja w bezpieczeństwie personalnym w jednostkach penitencjarnych RP”.**

Recenzent: Prof. dr hab. JAN MACIEJEWSKI

Miejsce pracy: Uniwersytet Wrocławski

Data wykonania recenzji: 31.05.2020 r.

Oświadczenie: Recenzent oświadcza, że nie posiada żadnych interesów w odniesieniu do recenzowanej pracy doktorskiej, a problematyka naukowa projektu mieści się w głównym nurcie jego zainteresowań badawczych.

W konsekwencji decyzji Rady Dyscypliny Naukowej „Nauki o Bezpieczeństwie” Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie przedkładałam recenzję pracy doktorskiej mgr. Grzegorza Fuchsa. Pracę doktorską pt. „Intuicja w bezpieczeństwie personalnym w jednostkach penitencjarnych RP” zrealizowano pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Adama Kołodziejczyka.

Na wstępie recenzji oświadczam, że całość przedstawionej do oceny dysertacji oceniam pozytywnie a swoje stanowisko uzasadnię w dalszej części swojej opinii, wskazując także na pewne kwestie dyskusyjne czy wręcz krytyczne, do których Doktorant, mam nadzieję, odniesie się w trakcie publicznej obrony. Recenzowana dysertacja lokuje się w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie. W zrealizowanym

projekcie badawczym uwzględniono także perspektywę interdyscyplinarną, w szczególności socjologiczną, filozoficzną, psychologiczną oraz nauk o zarządzaniu. Praca doktorska stanowi obszerne 431-stronicowe studium zawierające naukową analizę roli intuicji w podejmowaniu decyzji dotyczących bezpieczeństwa personalnego w jednostkach penitencjarnych w Polsce. Jak zauważyłem, na podstawie przeprowadzonych analiz wyników badań własnych Doktorant wskazuje na fakt wykorzystywania intuicji przez funkcjonariuszy Służby Więziennej podczas podejmowania decyzji dotyczących bezpieczeństwa personalnego. Recenzowana dysertacja składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, (w piątym zawarto analizę wyników badań własnych, a w szóstym zamieszczono wnioski i uogólnienia) oraz z zakończenia, wykazu bibliografii wykazu rysunków, tabel, wykresów, jak również aneksu zawierającego kwestionariusze ankiety i wywiadu, część wyników badań oraz wypowiedzi ekspertów.

Po rzetelnym przestudiowaniu pracy stwierdzam, że przedstawiona do recenzowania rozprawa doktorska została opracowana zgodnie ze standardami formalnymi stawianymi dysertacjom naukowym, jest poprawnie opracowana w warstwie merytorycznej, metodologicznej i przede wszystkim empirycznej. Posiada spójną strukturę i jest wystarczająco obszerna, aby wyeksponować oryginalne rozwiązanie naukowe podjętej problematyki osadzonej w dziedzinie nauk społecznych, bowiem Doktorant wykorzystuje również wiedzę z filozofii, psychologii oraz z nauk o zarządzaniu, ponadto przedstawia podejście (szkoda, iż tylko podstawowe) socjologii grup dyspozycyjnych.

Pragnę podkreślić, że podjęta przez Doktoranta problematyka podejmowania decyzji w Służbie Więziennej jest istotna naukowo w szczególności na zmiany organizacyjne i przeobrażenia wręcz ustrojowe, jakie przechodzi Służba Więzienna jako grupa dyspozycyjna systemu bezpieczeństwa paramilitarnego naszego państwa.

Następnie pragnę wskazać, iż Doktorant dokonał rozbudowanej ale i krytycznej prezentacji teoretycznych aspektów intuicji w procesie decyzyjnym. Zaprezentował szerokie spektrum definicji tego pojęcia. Ponadto przedstawił różne sposoby jej rozumienia, w szczególności koncentrując się na ujęciach właściwych dla filozofii, nauk o zarządzaniu

oraz psychologii. Doktorant jako podstawę do badań wybrał ujęcie występujące w praktyce nauk o zarządzaniu. Dlatego dokonał podziału intuicji na ekspercką, twórczą oraz emocjonalną. Poszczególnym rodzajom intuicji zostały przyporządkowane szczególne kryteria, jak presja czasu, niepewność czy dynamika zmian, które niejako predysponują do zaistnienia sytuacji w której intuicja może zostać wykorzystana w praktyce. Autor przedstawił również miejsce intuicji w procesie decyzyjnym, wykorzystując do tego ujęcie interdyscyplinarne. Na podkreślenie zasługuje szeroka prezentacja dotychczasowych badań (krajowych i zagranicznych) nad intuicją, bowiem wykorzystanie bezpośrednio tej wiedzy znajduje potwierdzenie w szczególności w badaniach psychologicznych prowadzonych w szkoleniach menedżerów. Atutem owego przeglądu badań jest dostrzeżenie eksploracji naukowej prowadzonej w „organach ścigania w Polsce, jak również w Wielkiej Brytanii.

Otóż, czytając refleksyjnie rozprawę, wskazuję na wartość merytoryczną rozdziału trzeciego i czwartego. Doktorant wykorzystując własne doświadczenie zawodowe (w mojej ocenie dla badacza w socjologii jest zaletą), zdobyte w toku służby na różnych poziomach decyzyjności, w tym na najwyższym poziomie nadzorczym (Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji w Ministerstwie Sprawiedliwości), przedstawia szczególnie kontekst podjętych badań w Służbie Więziennej. Pomocne w odkodowaniu wyników badań, jak również zrozumieniu niuansów rzeczywistości więziennej są charakterystyka populacji osadzonych oraz klasyfikacja jednostek penitencjarnych, zawarte w rozdziale trzecim. Swoista esencją teoretycznych rozważań zawarta została w rozdziale czwartym. W tym miejscu Doktorant dokonuje deskrypcji struktury więzienia oraz charakteryzuje pełniących w nim obowiązki służbowe funkcjonariuszy i pracowników. W dalszej części przedstawia różnorodne aspekty bezpieczeństwa w jednostkach penitencjarnych oraz specyfikę procesów decyzyjnych. Doktorant zwraca uwagę na szereg ograniczeń racjonalnego procesu podejmowania decyzji ale jednocześnie wskazuje na możliwości ich przewyciężenia. Otóż „panaceum” może być intuicja, stanowiąca jednak tylko uzupełnienie myślenia racjonalnego opartego na sprawnym wykorzystaniu przepisów i procedur.

Wyniki badań empirycznych zostały zamieszczone w rozdziale piątym. Doktorant poprzedził prezentację wyników analizą badań danych zastanych, ukazując trafnie analogie uprawdopodobniające ich wykorzystanie również przez decydentów w Służbie Więziennej. Wyniki badań zostały przedstawione dwuetapowo. W pierwszej części zawarto rezultaty badań sondażowych. Natomiast w drugiej dokonano analizy wywiadów eksperckich. Doktorant dokonał podziału ekspertów na dwie kategorie. Pierwszą są tzw. „eksperci liniowi”, drugą eksperci menadżerowie. Wszyscy dobrani do badań eksperci są obecnymi lub byłymi funkcjonariuszami Służby Więziennej.

W rozdziale szóstym zamieszczono wnioski i uogólnienia wynikające z przeprowadzonych badań. Doktorant dookreślił, iż wyniki autorskiej analizy badań sondażowych oraz wywiadów eksperckich dowodzą, iż intuicja jest użytecznym sposobem podejmowania decyzji przez funkcjonariuszy i pracowników jednostek penitencjarnych w szczególnych sytuacjach zagrożenia dla bezpieczeństwa personalnego funkcjonariuszy i osadzonych. Zdaniem Doktoranta hipotezy zostały potwierdzone. Ustalono, iż w warunkach izolacji penitencjarnej intuicja służy przede wszystkim rozpoznaniu sytuacji i podjęciu adekwatnych reakcji w celu zapobieżenia zaistnienia zagrożeń bezpieczeństwa. Prawdopodobieństwo skutecznego rozpoznania w sytuacjach zagrożeń zwiększa się w przypadku dysponowania doświadczoną i ekspercką kadrą tzw. „pierwszej linii” i dysponującym takimi atrybutami „personelem kierowniczym”. Intuicyjne podejmowanie decyzji w sytuacjach kryzysowych w więzieniu, w osądzie Doktoranta ma na celu rozwiązania, które zlikwidują zagrożenia. Intuicyjne podejście nie szuka optymalnych rozwiązań, jak to jest w przypadku podejścia analitycznego, albowiem oczekiwanie na najlepsze rozwiązanie mogłoby spowodować różnego rodzaju katastrofalne społecznie konsekwencje.

Przeprowadzone badania wykazały również istnienie pewnych różnic pomiędzy typami jednostek penitencjarnych. Według Doktoranta jednostkami, w których zagrożenia dla bezpieczeństwa personalnego mają miejsce, jak również najczęściej występują okoliczności utrudniające racjonalny proces decyzyjny, są areszty śledcze. Również w tych jednostkach organizacyjnych używanie intuicji ma duże znaczenie. Uzyskane wyniki można tłumaczyć dynamiką wymiany grup osadzonych czy też przebywaniem w aresztach wszystkich kategorii osadzo-

nych. Badania wykazały, iż podejmowanie decyzji dotyczących bezpieczeństwa w warunkach aresztu śledczego jest zadaniem trudniejszym niż w przypadku zakładów karnych typu zamkniętego i półotwartego.

Zamykając oceną całościową pracy doktorskiej mgr. Grzegorza Fuchsa, dostrzegam, iż jest nie tylko efektem krytycznej analizy źródeł literaturowych, danych statystycznych Centralnego Zarządu Służby Więziennej, rzetelnych badań własnych ale i jego doświadczenia zawodowego.

Recenzując wykonane badania terenowe zauważam, że Autor zaprojektował i zrealizował zgodnie z zasadami metodologii badań empirycznych w drugim i trzecim kwartale 2019 roku, przeprowadził wśród funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej w piętnastu jednostkach penitencjarnych oraz dwóch ośrodkach szkolenia. W praktyce przebadanych zostało 714 funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej, według doboru celow-warstwowego. Kwestionariusze ankiety oraz wywiadu załączone do pracy spełniają standardy metodologicznej poprawności, co nie zawsze zdarza się w rozprawach naukowych. Doktorant wykazał się wysoką umiejętnością posługiwania się metodami teoretycznymi, takimi jak: analiza, synteza, indukcja, dedukcja, definiowanie, porównywanie, uogólnianie, wnioskowanie oraz abstrahowanie. Otóż, krytycznie prowadząc analizę części metodologicznej pracy wskazuję, że Autor wykazał się dużą umiejętnością triangulacji metod badawczych w realizowaniu recenzowanego projektu badawczego.

W obszarze merytorycznym rozprawy na szczególne podkreślenie, moim zdaniem, zasługuje trafne, kompleksowe i aktualne ujęcie problematyki funkcjonowania jednostki penitencjarnej oraz autorska prezentacja postrzegania intuicji w podejściach teoretycznych.

Praca Grzegorza Fuchsa ma charakter kompleksowy ze względu na sposób podejścia do problematyki wykorzystania intuicji przez personel jednostek penitencjarnych w zapobieganiu i reagowaniu na zdarzenia „nadzwyczajne”, stanowiące zagrożenia dla bezpieczeństwa personalnego. Przeprowadzone badania empiryczne klarownie wskazują, że osoby „służące” w grupie dyspozycyjnej (tu: Służba Więzienna) wykorzystują intuicję w czasie zapobiegania oraz reagowania na zdarzenia „nadzwyczajne”, jak również podczas

czynności profilaktycznych. Wypowiedzi ekspertów potwierdzają, iż intuicja jest stosowana przez personel jednostek penitencjarnych szczególnie podczas podejmowania decyzji związanych z bezpieczeństwem personalnym.

Podsumowując ten etap recenzji stwierdzam, iż wypracowany temat badań dotyczący funkcjonowania intuicji w bezpieczeństwie personalnym w polskich jednostkach penitencjarnych ma charakter pionierski i nowatorski w socjologii grup dyspozycyjnych ale i w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie poprzez podjęte zagadnienia związane z intuicją w procesie decyzyjnym, czynnościami profilaktycznymi (których nadrzędnym celem jest przewidywanie zagrożeń dla bezpieczeństwa personalnego), zdarzeniami „nadzwyczajnymi”, problematyką realizacji czynności profesjonalnych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej w specyficznym środowisku osób „pozbawionych wolności”.

Doktorant, moim zdaniem, w pełnym zakresie nabył kompetencje badacza społecznego, bowiem obiektywnie, zasadnie społecznie oraz ciekawie zaprezentował autonomiczne propozycje umożliwiające implementację uzyskanych wyników badań do praktyki penitencjarnej. Założony przez Doktoranta główny cel został adekwatnie dostosowany do wypracowanej problematyki badawczej w trzech zasadniczych funkcjach deskrypcyjnej, eksplanacyjnej i przewidystycznej.

Niektóre dane z wyników badań zostały przedstawione w sposób graficzny i tabelaryczny czytelnie i poprawnie statystycznie. Również opis i interpretacja tych danych wykonana jest rzetelnie metodologicznie. Na uwagę zasługuje poprawna konstrukcja kwestionariuszy badawczego oraz przejrzystość i komunikatywność sformułowanych pytań. Mam prawo sądzić, że przyczyniło się to do zrealizowania badań terenowych. Zauważam z satysfakcją, iż w wyniku przeprowadzonych badań ilościowych Doktorant pozyskał unikalny materiał empiryczny umożliwiający rozwiązanie postawionych problemów badawczych i weryfikację wypracowanych hipotez.

W recenzji wypada wskazać „słabsze” czy też dyskusyjne fragmenty dysertacji, i tak wydaje mi się, iż Doktorant w swoich rozważaniach nie przedstawił szerzej znaczenia dla wykorzystania intuicji w procesie decyzyjnych w uregulowaniach prawnych (ustawy,

rozporządzenia, uregulowania wewnętrzne SW). Doktorant odnotował: „Zagrożenia, jakie mogą towarzyszyć pobytowi osadzonego z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonego umysłowo wśród populacji osadzonych mogą skutkować poważnymi zdarzeniami. Psycholodzy podejmują również najważniejsze decyzje w kwestiach związanych z zapobieganiem samobójstwom. Do nich należy rozstrzygnięcie, czy istnieje potrzeba objęcia osadzonego „nasilonymi oddziaływaniami profilaktycznymi ze względu na wzmożone ryzyko samobójcze”. Skądinąd wiadomo mnie, iż profilaktyka zapobiegania samobójstwom dotyczy wszystkich osadzonych, na różnych etapach pobytu w jednostce penitencjarnej.

W dysertacji nie przedstawiono jakie zdarzenia „nadzwyczajne” mogą zostać zakwalifikowane jako „inna sytuacja naruszająca dobre imię Służby Więziennej”, w rzeczywistości służbowej potencjalny katalog tych zdarzeń jest dość szeroki.

Doktorant nie odniósł się do sytuacji, mających miejsce w służbie takich jak korupcja czy popełnianie pospolitych przestępstw przez funkcjonariuszy. Wykrycie tego typu zdarzeń przez odpowiednie komórki (np. Biuro Spraw Wewnętrznych Centralnego Zarządu Służby Więziennej) może wymagać nie tylko twardych danych, ale również doświadczenia w tej sferze, co uprawdopodobnia posługiwanie się intuicją. Jednym z zagrożeń dla bezpieczeństwa w zakładach karnych (w szczególności w Europie Zachodniej) jest postępująca radykalizacja osadzonych, może należało dokonać ogólnej charakterystyki tego zjawiska jako przyszłościowego zagrożenia.

Jak prawie każda, także i ta praca doktorska nie jest wolna od drobnych błędów różnego typu, w tym błędów stylistycznych, interpunkcyjnych czy edytorskich.

Na podstawie pogłębionej lektury przedłożonej dysertacji doktorskiej z całym przekonaniem podkreślam, że poczynione przeze mnie dyskusyjne a czasami krytyczne uwagi nie ujmują niczego z poniesionego przez Doktoranta całościowego wysiłku badawczego. Jest to oryginalna i ważna praca, która ma charakter systemowy ze względu na sposób podejścia do znaczenia intuicji w procesach decyzyjnych w sferze bezpieczeństwa. Przeprowadzone z powodzeniem w trudnym socjologicznie terenie badania oraz profesjo-

nalna metodologicznie analiza wyraźnie dowodzą, że funkcjonariusze i osoby pracujące w SW posiłkują się intuicją podczas realizacji obowiązków służbowych mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa personalnego.

Mając na względzie wagę poznawcza problematyki, jaka została podjęta w pracy doktorskiej, w trybie recenzji formułuję problemowe zagadnienia, na które oczekuję od Doktoranta odpowiedzi podczas publicznej obrony:

1. Jak powinien przebiegać proces szkolenia funkcjonariuszy Służby Więziennej uwzględniający rolę intuicji w procesie podejmowania decyzji wpływających na bezpieczeństwa w służbie?
2. Jaki jest wymiar praktyczny dysertacji i możliwości zastosowania analizy wyników badań na rzecz poprawy jakości procesów decyzyjnych w służbie SW?
3. Jakie komponenty wzoru społecznego funkcjonariusza („pierwszej linii”) Służby Więziennej determinują skuteczność zadaniową?
4. Jaki kierunek dalszych badań należałoby obrać nad intuicją w grupach dyspozycyjnych?
5. Czy i w jakim stopniu uregulowania prawne obowiązujące w jednostkach penitencjarnych pozwalają na wykorzystanie intuicji podczas podejmowania decyzji dotyczących bezpieczeństwa personalnego?

Jestem w pełni usatysfakcjonowany lekturą recenzowanej pracy, bowiem przedstawione w niej wyniki badań własnych i zastanych, a przede wszystkim ich analiza i ewaluacja, są istotną „wartością dodaną” dla wręcz pionierskiego i innowacyjnego w naukach społecznych projektu doktorskiego Grzegorza Fuchsa. Dostrzegam także istotny wpływ nakładu merytorycznego ale przede wszystkim metodologicznego warsztatu Promotora rozprawy, Pana Profesora Adama Kołodziejczyka.

Zakładam, iż publiczna obrona utwierdzi moją wysoce pozytywną ocenę całego doktoratu, stąd też ze względu na przedstawione w recenzji walory pracy będę wnioskował o jej wyróżnienie oraz proponował opublikowanie w postaci monografii.

Podsumowując swoją recenzję poprzez dokonanie reasumpcji fragmentarycznych ocen i opinii wskazuję, iż zrealizowany projekt doktorski spełnia warunki określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r., o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2003 r., nr 65, poz. 595 z późn. zm.), co kwalifikuje mgr. Grzegorza Fuchsa do uzyskania stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk o społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie. Zatem stawiam wniosek o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jan Maciejewski

